

הפנים של המדע

מסדרונות אקולוגיים

המסדרונות האקולוגיים כבשו את מקומם במסדרונות התכנון

ריאיון עם ד"ר יהושע שקדי, המדען הראשי ברשות הטבע והגנים

ראיין: שחר בוקמן

ד"ר יהושע שקדי. "זו לא בושה לומר שמכיוון שהטבע נמצא בסיכון, חייבים להתערב באופן פעיל בניהולו" | צילום: דורון ניסים

צפיפות יתר ומחלות), אך זה לא גרם לקטסטרופה. אוכלוסיית הזאבים גדלה, אם כי בשל הסתמכותה על גידולי בקר היא כנראה עברה את סף כושר הנשיאה הטבעי, וכיום נוצרה בעיה של טריפת יתר של חיות בר. יש גם כישלונות: הגידול האדיר של חזירי הבר גורם לנזקים לחקלאות ואולי גם לטבע. כמות התנים גדלה בצורה חמורה, והביאה לנזקים, כגון מגפת כלבת. התנים משגשים כי הם מתקיימים מזבל שלא מטופל נכון, ומהבחינה הזו אנחנו מדינה לא מתוקנת.

ש: מהי החיה האהובה עליך?

יש שלוש חיות שאני מאוד אוהב. את שלושתן חקרתי, ואני מכור להן. **בלוטי ים** – יש להם מחזור חיים, יכולות, שלא לדבר על חיי מין, מדהימים. מת עליהם! לא לחינם דארווין השתגע עליהם. **יעלים**, שהם עבורי מלכי ומלכות המצוקים. **ועפרוני המדבר** – קטן, שקט, צנוע, וסמן פנטסטי לבריאותה של מערכת אקולוגית.

ש: מה הכי מלהיב אותך בעשייה שלך? למה אתה קם בבוקר?
התשובה שלי מאוד פשוטה, אך לא צנועה: אני קם בבוקר, מסתכל בראי, מקנא בעצמי, והולך לעבוד. אני נמצא במקום שמבצע ומשפיע. אני יודע שבכל יום אראה התקדמות במשהו. אומנם לא הגעתי לעולם המעשה (במקום לאקדמיה) בגלל אידיאולוגיה אלא עקב סיטואציה מסוימת, אך אני מרגיש שבעשייה יש ברכה.

ש: העשייה מבורכת, אבל אתה פועל במציאות שלרוב חותרת כנגד מאמצי שמירת הטבע. אתה לא מרגיש כמו עכבר שרץ על גלגל ולא מתקדם?

הגידול המתמשך באוכלוסיית ישראל הוא מציאות הרסנית הזוללת שטחים פתוחים. לא בכוחי לשנות מציאות זו, אם כי אני חושב שעל מדינה נורמלית לקבוע לעצמה יעד לגידול אוכלוסייתה. בפועל, על אף הלחצים האדירים שהמציאות מפעילה על הטבע בישראל, אנחנו מצליחים להחזיק את האף מעל המים. אני לא מרגיש כמו עכבר על גלגל. אני חושב שהפועלים לשמירת הטבע זכאים לטפוח לעצמם על השכם. רוב המינים שהיו קיימים עם הקמת הרשות בשנות ה-60 עדיין איתנו. אין הכחדות ברורות (אם כי יש דעיכה בקבוצות שונות), ומדי פעם אנחנו אף מגלים מחדש מינים שחשבנו שנכחדו. היה לי הכבוד לתפוס **עגולשון שחור-גחון** בשמורת החולה, ואני זוכר היטב איך הידיים שלי רעדו מהתרגשות. זה היה לא ייאמן. שאלת למה אני קם בבוקר, אז לא בשביל דבר כזה, כי זו תחושה חזקה מדי. עוד בוקר כזה ואני נמחק...

עם כל הצניעות אפשר לציין הצלחות משמעותיות שיש לנו. מספרי **השקנאים** ממשיכים להיות יציבים למרות המאבקים. מבחינת הנשרים אנחנו בבעיה, ולכן מביאים **נשרים** פגועים מספרד כגרעין רבייה. ישנה אוכלוסייה יציבה של כ-3,000 **צבאים**, למרות בינוי, טריפות ומגפות. גודל האוכלוסייה אומנם ירד מאז שנות ה-80 (עקב

ש: מההכחדה של איזו חיה אתה הכי חושש?

אני אומנם חושש שהנמר בסופו של דבר ייעלם מהנגב, אבל העניין אינו הכחדת מין זה או אחר. אני מפחד שבתי גידול ומערכות אקולוגיות, שלא מיוצגים בשמורות טבע, יחדלו להתקיים, על שלל המינים שבהם. אני גם מפחד מהלהט לשמור על אתרים קטנים המשמרים מינים בסכנת הכחדה הקיימים רק בהם. אני מפחד שההגנה עליהם תגרום לפספוס העיקר. אמנם הראיתי (בעבודה שעשיתי עם אלי שדות) שלשמורות טבע קטנות תרומה אדירה לשמירת טבע, כי הן שומרות על המון מינים, אך זה לא הפתרון. אם חלילה קורה אסון בשמורה קטנה, היא לא תחדש ימיה כקדם. צריך לפעול לפי העקרונות החשובים בשמירת טבע: גדול, מייצג, מחובר.

ש: ברמה האישית, באיזה בית גידול אתה צמחת?

הוריי היו בוגרי שואה (ואני רואה חשיבות לשימוש במושג הזה ולא במושג המקובל). הם עלו לארץ ב־1947 במסגרת עליית הנוער, והיו מהחלוצים שהקימו את המדינה. על אף קשיי הפרנסה סירבו לקבל פיצויים מגרמניה. הם התיישבו בערד ב־1964 כשהיישוב היה רק בן שנתיים. עיקר שנות ילדותי עברו עליי בערד. אני סוציאליסט שגדל בבית סוציאליסטי. אבא שלי, שהיה פועל במפעלי ים המלח, לימד אותי שהתפקיד המרכזי של הסוציאליסט זה לקום בבוקר ולעבוד. לא "ללכת לעבודה". זה הטביע בי חותם עמוק, המתבטא בכך שבכל יום אני עובד 10-12 שעות. כמי שמשכורתו מגיעה מכספי משלם המיסים, אני מרגיש שלא בנוח לעבוד פחות מזה. וורקהוליק? אולי, אבל זה בא מאידיאולוגיה ולא מכך שאין לי משהו אחר לעשות בחיים.

ש: מה יש לך לעשות בחיים? תצליח להפתיע את הקוראים?

אני מת על אופרות ועל מוזיקה קלאסית. יש לי מנוי לתזמורת הפילהרמונית ולאופרה הישראלית. אבל תמצא אצלי בטלפון גם את זוהר ארגוב, עמיר בניון, מרסדס סוסה, The Who וג'ניס ג'ופלין. התחביב האמיתי שלי היה הדרכת טיולים לקניה, והדרכתי בה כ־30 פעמים. לקניה יצאתי עם אשתי לירח דבש. אומנם זה היה שנה אחרי החתונה, וגם הוריי הצטרפו, וגם 30 מטיילים בהדרכת, אבל זה הכי קרוב לירח דבש שהיה לנו...

ש: איך הגעת לעסוק באקולוגיה?

בערד היו רק שתי מגמות: ספרותית או ביולוגית. מהאינרציה הלכתי לביולוגית. רציתי להיות רופא, אבל למזלי לא קיבלו אותי. עבדתי

כקצין ביטחון במפעלי ים המלח. שם בעיקר הסתובבתי בג'יפ ללא הפסקה על סוללות בריכות האידוי, ו"בלעתי" את הנופים המדהימים. יום אחד ראיתי בתוך בריכת אידוי להקת ברווזים. הסתקרנתי מאוד ומיהרתי למצוא מגדיר עופות, ובעזרתו גיליתי שהלהקה כללה 203 **טורונות וקזרקה** אחת. שמתי לב שכל ערב הם מתעופפים מזרחה לנאת המדבר של סאפי ופיפי, כנראה כדי לאכול, ובאור ראשון, אולי מפחד הציידים, הם שבים לבריכה. זה הדליק לי את הדמיון, ופתח לי את העיניים לצפרות בפרט ולטבע בכלל. בשנה א' של התואר הראשון למדתי קורס 'מבוא לאקולוגיה'. המתרגל שלי היה אמציה גנין (כיום פרופ' במכון הבינאוניברסיטאי באילת). הוא ערך "חוג" לסטודנטים שרוצים ללמוד דברים מעבר לחומר הלימוד (רק אמציה עושה דברים כאלה), ריתק אותי ושבה את ליבי לכיוון האקולוגיה.

ש: מי הם מקורות ההשראה וההשפעה החשובים עבורך?

אני נתלה באילנות גבוהים. יש לי מקור השראה אחד – **צ'רלס דארוויין**. לדעתי הוא האדם החכם ביותר שחי אי פעם, משום שהוא הצליח להבין את הברירה הטבעית מבלי להבין את המנגנון הגנטי. מבחינה מדעית הוא היה מבריק, בעל מחשבה יצירתית ויכולת לחשוב בניגוד למסד ואף בניגוד לאמונה שלו עצמו. גם רעי וידידי, **אלי שדות**, הוא מקור השראה עבורי. אלמלא הוא, לא הייתי מי שאני היום. אף על פי שאינו מדען, הוא ניווט את דרכי המקצועית, וכיוון אותי לחיבור הנכון בין תאוריה, מדע ואקולוגיה לבין עולם המעשה, שהרגליים נדרשות להיות נטועות בו בקרקע. זה בדיוק מה שעשינו בפרסום בנושא מסדרונות האקולוגיים.

ש: בתחום של מסדרונות אקולוגיים היית (יחד עם אלי שדות) חלוץ. פיתחתם את המושג מסדרונות אקולוגיים, והטמעתם אותו בקרב אקולוגים ואנשי תכנון גם יחד. בחלוף 20 שנים, מעניין לשמוע אם **ציפית להשפעה כזו**.

בהחלט לא. חשבתי שזה יהיה עוד מסמך בפאזל המדעי הגדול, אך הוא תפס מקום גדול בהרבה משציפיתי. לפעמים אני משפשף את העיניים בחוסר אמון, ולפעמים אני מקטר כשלוקחים את זה למקומות שלא התכוונתי אליהם. אבל למדתי שכשמשהו גדול כזה בורח לך מהידיים, עדיף שתחייך ותשתוק. זה כמו ילד שגידלת וחניכת, אבל לאחר שהוא בגר ופרח לעולם הוא הופך לישות עצמאית. יש לי סיפוק עצום מכך שהמסדרונות אקולוגיים **כבשו את מקומם במסדרונות התכנון**.

